

Vilnius

VILNIAUS MOZAIKA

Vilnius visada buvo ryškus. Visais laikais čia sugyveno skirtingų tautybių ir kultūrų žmonės, kūrę spalvingą miesto mozaiką. Mūsų spalvos – tai mūsų istorija, mūsų kultūra, mūsų gamta, mūsų šventės ir pramogos. Esame pasirengę atverti jas Jums.

Geležinis vilkas – mūsų tvirtybės legenda. Norime, kad gandas apie mūsų miestą ir garbingą jo istoriją sklįstų toli, kad jo aidą girdėtų visas pasaulis.

Baltas lelijos žiedas – mūsų kultūra. Ji skleidžiasi tarytum gėlė, kurioje veriasi viduramžių paslaptys, Vilniaus baroko keliai, Naujųjų laikų klodai, įspūdingos tradicinės šventės ir šiuolaikinės kultūros renginiai.

Šviesiai žalia spalva, kurioje driekiasi lelijos stiebas – svetinga žalio miesto aura. Jos apsuptyje kviečiame atrasti jaukumą, poilsį ir žavingas atsipalaidavimo, užsimiršimo akimirkas.

Voliuta oranžiniame fone – tai barokinis šėlsmas, kuris šiandien pasiūlys Jums įsilieti į švenčiančio, pramogaujančio miesto sūkurį. Patirkite tai, ko geidžia Jūsų širdis. Tai bus nepamirštama.

Lietuvos valstybingumo istorijos keliu	2
Vilniaus pilys ir kalvos	4
Vilniaus rūmų istorija	6
Lenkų palikimas Vilniuje	8
Rusų palikimas Vilniuje	10
Žydų palikimas Vilniuje	12
Vokiečių palikimas Vilniuje	14
Kelionė Pūčkorių taku	16
Muzikinis Vilnius	18
Meniškas ir romantiškasis Vilnius	20

LIETUVOS VALSTYBINGUMO ISTORIJS KELIU

Per įtampas, pakilimų ir lūžių kupiną istoriją Lietuva daug kartų apgynė, įtvirtino ir vėl prarado savo valstybingumą. Tačiau šalis kaskart pakildavo, įgydama stiprybės tautos patirtyje, atsiremama į protėvių darbus ir ryžtą. Sudėtingą kelią į valstybės kūrimąsi galima nukeliauti Vilniuje, pagerbiant svarbiausius įvykius žyminčias vietas.

Kelionę į laisvos valstybės sukūrimą geriausia pradėti iš Nepriklausomybės aikštės nuo Seimo rūmų, kurie yra tikras Lietuvos tautos pasipriešinimo sovietinei okupacijai simbolis. 1990 m. kovo 11 d. rūmuose buvo paskelbtas aktas „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“. 1991 m. sausio 13 d. nuo sovietų kariuomenės rūmus apgynė dešimtys tūkstančių žmonių. Šį įvykį mena atminties vieta – barikadų liekanos ir paminkliniai ženklai.

Gedimino prospektas, pradėtas tiesti 1836 m., vadinamas Šv. Jurgio, A. Mickevičiaus, Gedimino, Stalino ir Lenino vardais, atveda į Lukiškių aikštę. Joje 1863 m., nuslopinus lietuvių-lenkų sukilimą, įvykdytos sukilimo dalyvių egzekucijos. Šiems įvykiams atminti 1929 m. pastatytas kryžius – buvusios Abiejų tautų respublikos žmonių kovos už laisvę simbolis.

Priešais Lukiškių aikštę veikia Genocido aukų muziejus. Sovietinės okupacijos metais čia buvo KGB, kur buvo laikomi, kankinami ir žudomi kovotojai už Lietuvos valstybingumą. Pastato fasade iškalti žuvusių rezistentų vardai, šalia pastatytas paminklas – lauko akmenų piramidė. Rūmų pusrūsyje išlikęs vidaus kalėjimas – tardymo izoliatorius, kuriame nuo 1940 m. rudens iki pat 1987 m. buvo kalinami okupacinė valdžia pasipriešinę Lietuvos gyventojai. Anksčiau šiame pastate veikė Apygardos teismo rūmai, nacių laikais – gestapas.

Valstybingumo kelias atveda prie paminklo Lietuvos tautos žadintojui, rašytojui, publicistui, kompozitoriui ir gydytojui, Lietuvos himno autoriui Vincui Kudirkai. Netoliese – Sąjūdžio būstinė. Sąjūdžio iniciatyvinės grupės, kurią sudarė 35 žymūs Lietuvos mokslo ir meno žmonės, susikūrimas 1988 m. laikomas Lietuvos išsivaduojamojo judėjimo pradžia. Būtent Lietuvos sąjūdis inicijavo trijų Baltijos šalių akciją – Baltijos kelią. Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyventojai, susikibę

rankomis sudarė gyvą 595 km ilgio grandinę per Baltijos valstybes, taip simboliškai parodydami savo vienybę ir išreiškdami norą būti laisvi.

Reikšmingas Lietuvos istorijos akcentas – paminklas Karaliui Mindaugui, atidengtas minint 750 metų Mindaugo karūnavimo jubiliejų. Iš granito iškaltas karalius vaizduojamas sėdintis soste ir laikantis karališkąsias regalijas. Paminklo postamentą juosia Saulės kalendorius, kuriame sužymėtos svarbiausios pagoniškos ir krikščioniškos šventės.

Dabartinės Krašto apsaugos ministerijos rūmai išsaugojo daug autentiškų čia buvusio vienuolyno patalpų ir įvairių laikotarpių architektūros elementų. Pastate galima pamatyti Vilniaus miesto gynybinės sienos mūro fragmentą. Priešais ministeriją – rezistencijos partizanų generolo, neretai vadinamo „ketvirtuoju prezidentu“, Jono Žemaičio biustas. Netoliese įsikūrę vieni svarbiausių Lietuvos valstybės pastatų – Prezidento rūmai. Tai sudėtingos istorijos klasicistiniai pastatai, minimi jau XIV a. Prezidento rezidencijai rūmai pritaikyti 1997 m. Prie Prezidento rūmų, S. Daukanto aikštėje, kiekvieno sekmadienio vidurdienį vyksta iškilminga Lietuvos valstybinės vėliavos pakėlimo ceremonija.

Lietuvos valstybingumo istorija nebūtų išsami be Signatarų namų, kuriuose 1917–1918 m. posėdžiavo Lietuvos Taryba. 1918 m. vasario 16 d. čia pasirašytas Lietuvos nepriklausomybės aktas. Šiam svarbiam įvykiui paminėti yra įrengtas memorialinis kambarys, kuriame eksponuojami įvairūs signatarų, vėliau tapusių diplomatais, daiktai, čia atidarytas dr. Jono Basanavičiaus atminimo kambarys. Filharmonijos rūmuose 1905 m. gruodį susirinko Didysis Vilniaus Seimas, suformulavęs lietuvių tautinio atgimimo siekius – caro valdžiai buvo pateiktas reikalavimas dėl autonomijos ir 1918 m. sukurta Lietuvos valstybė. Kiek atokiau nuo senamiesčio stovintis Vilniaus televizijos bokštas taip pat yra lietuvių tautos laisvės bei nepriklausomybės simbolis. Jis mena 1991 m. sausio 13-osios įvykius, kai Sovietų kariuomenei užimant Vilniaus televizijos bokštą žuvo beginkliai Lietuvos patriotai.

Lietuvos valstybingumo kelias per sudėtingų išbandymų ruožus veda į laisvos šalies gimimą. Jį nukeliauti – tai galimybė prisiliesti prie unikalių nepriklausomos valstybės istorijos ženklų.

Paminklas „Pieta“

Paminklas Karaliui Mindaugui

VILNIAUS PILYS IR KALVOS

Vilniaus pilių ankstyvoji istorija glaudžiai susijusi su miesto kūrimosi pradžia. Pilių teritorija buvo politinis, religinis ir kultūrinis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės centras. Per šimtmečius Vilniaus pilys išliko kaip daugelio lietuvių kartų materialiosios ir dvasinės kultūros paminklai.

Kelionę po Vilniaus pilis geriausia pradėti Katedros aikštėje – legendomis apipintoje vietoje, prie paminklo Vilniaus miesto įkūrėjui kunigaikščiui Gediminui. Pasakojama, kad kartą medžiodamas kunigaikštis nakvojęs čia augusioje girioje ir sapne regėjęs geležinį vilką, ant kalno staugiantį galingu balsu. Žynys Lizdeika aiškindamas sapną pasakęs, kad šioje vietoje kunigaikštis įkursiąs miestą, o garšas apie jį pasklisis po visą pasaulį.

XIV a. Vilnius garsėjo trimis pilimis – Aukštutine, Žemutine ir Kreivąja (pastaroji neišliko). Žemutinę pilį saugojo vartai. Pagrindiniai Pilies vartai buvo mūriniai, trijų aukštų, stogas dengtas čerpėmis. Katedros aikštės grindinyje rausvo granito plokštės žymi buvusios gynybinės sienos ir dviejų apvalių gynybinių bokštų vietą. Seniausias išlikęs Žemutinės pilies gynybinis statinys – Katedros varpinė. XIV a. pirmoje pusėje pastatytas keturkampis bokštas vėliau buvo panaudotas varpinei. Iš gynybinio pastato išaugęs bokštas buvęs 4 aukštų, jame įrengti mediniai laiptai, XIX a. pradžioje įmontuotas laikrodis. Svarbiausius Vilniaus įvykius skelbia dešimt žalvario varpų, kuriuos XVI–XVIII a. nuliejo olandų ir vokiečių meistrai.

Aikštės puošmena – didingas klasicizmo architektūros paminklas – lietuvių architekto Lauryno Gucevičiaus rekonstruota Vilniaus Katedra. Ji iškilusi ant XIII–XIV a. mūro liekanų. Katedros Šv. Kazimiero koplyčia – vienas meniškiausių Vilniaus ankstyvojo baroko paminklų. Ant koplyčios sienų nutapytos dvi italų dailininko Michelangelo Pallonio freskos. Katedros kripta saugo vieną seniausių Lietuvoje freskų, sukurtų XIV a. pab.–XV a.

Nuo Katedros pilių teritorija driekiasi Neries link. Ant Žemutinės pilies gynybinės sienos liekanų vėliau išliko ginklų sandėliai – arsenalai. XIV a. pastatyto Naujojo arsenalo šiaurinis korpusas žymi vietą, kur kadaise buvo keturkampis bokštas, vadintas „žibintu“ – jis turėjęs šviesti Nerimi plaukiantiems laivams.

Už Naujojo arsenalo, Pilies kalno šiaurinėje papėdėje, išlikę Šv. Onos

ir Šv. Barboros bažnyčios pamatai. Senoji Šv. Onos bažnyčia buvo nugriauta apie 1551 m. Žygimantui Augustui nutarus jos vietoje statyti naują bažnyčią ir joje įrengti karališkosios šeimos mauzoliejų. Pietinėje Pilies kalno papėdėje stovi Pilininko namas, menantis XVI a. pirmąją pusę. Viena namo siena buvo pritaikyta kalno šlaitui prilaikyti.

Prie Vilnios ir Neries santakos valstybės pabūklus ir amuniciją patikimai saugojo Senasis arsenalas, rašytiniuose šaltiniuose minimas nuo XVI a. vidurio.

Istorijos permainas išdidžiai atrėmė ir šių laikų sulaukė dalis Aukštutinės pilies. Upių supamas pilies kalnas buvo patogi vieta tvirtovei statyti. Jau XI–XIII a. čia stovėjo medinė pilis. Aukštutinę pilį supo tvirta apie 320 m gynybinė siena su aukštais bokštais. Šiandien išlikusios pietinio bokšto liekanos ir vakarinis bokštas, vadinamas Gedimino pilimi. XIV a. antroje pusėje Aukštutinę pilį daug kartų puolė kryžiuočiai, tačiau pilies paimti jiems nepavyko. Po XV a. Vilnių nusiaubusio didelio gaisro smarkiai nukentėjusią pilį atstatė Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas.

Gedimino kalno papėdėje buvo įsikūrę Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. XVI a. Žygimantas Senasis, tapęs Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, rekonstravo savo rezidenciją. Rūmose apsigyveno jo sūnus Žygimantas Augustas su motina itale Bona Sforza. Tuo metu rūmai klestėjo: čia lankėsi garsūs dailininkai, buvo kaupiamos meno vertybės, surinkta visoje Europoje garsi biblioteka. Po dviejų šimtmečių didžiųjų kunigaikščių rūmai buvo nugriauti, o pilių teritorijoje įrengta karinė tvirtovė.

Gedimino pilies kalno pietinis šlaitas nusileidžia į nedidelį parką, kuriame stovi buvusių Kirdiejų rūmų ansamblis. Ši Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų rezidencija XVIII a. pabaigoje atiteko seniausiam regione Vilniaus universiteto botanikos sodui. Tai buvo turtingiausias botanikos sodas Rytų Europoje: jame augo apie 7 tūkstančiai augalų rūšių, buvo puikios oranžerijos su egzotiškais augalais.

Kitapus sraunios Vilnelės, ant Trijų Kryžių kalno, kadaise vadinto Plikuoju, XIV a. stovėjo Kreivoji pilis. Tačiau mūsų laikų ji nesulaukė – 1390 m. kryžiuočiai pilį užėmė ir sudegino.

Viduramžiais Vilniaus pilių pastatai buvo kitų Lietuvos mūrinių pastatų etalonai. Šiandien sostinėje esamos ir buvusios pilys yra išdidūs audringos praeities ženklai ir svarbiausia – amžių išbandymus išlaikiusios lietuvių kultūros liudininkai.

Gedimino pilies bokštas

Trijų kryžių kalnas

VILNIAUS RŪMŲ ISTORIJA

Rūmai įrėmina miesto istorijos įvykius, atspindi kultūros augimo ir klestėjimo tarpsnius. Tai savitas miesto dabarties ir ateities bendravimo būdas. Vilniaus rūmai mena Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikus, garsias Pacų, Radvilų, Sapiegų, Chodkevičių gimines.

Daugelis Vilniaus rūmų susitelkę senamiestyje, kur miesto elitui buvo patogų bendrauti, pro langus žvelgė įstabūs bažnyčių bokštai, o vingriose gatvelėse virė gyvenimas. Radvilų rūmai Vilniaus gatvėje savo istoriją skaičiuoja nuo XVI a. – tuomet čia stovėjo Mikalojaus Radvilos Juodojo mediniai rūmai, kurių grietoje Vilniaus vaivada Jonušas Radvila pastatė pirmąją ankstyvojo baroko rezidenciją. Palazzo tipo elegantiški pastatai suprojektuoti pagal Liuksemburgo rūmų (Palais Luxemburg) Paryžiuje pavyzdį. Dabarties laikai puošnias rūmų sales pripildo meno dvasia – čia vyksta Lietuvos dailės muziejaus parodos. Netoliese esantys ištaigingi rūmai su unikalia dviaukšte galerija kieme XVI a. taip pat priklausė Radvilų giminei. Rūmus paeilui valdė katalikiškos Radvilų atšakos. Rūmuose 1796–1810 m. veikė Vilniaus miesto teatras, dabar juose įsikūręs Teatro, muzikos ir kino muziejus. Kiekvieni miesto rūmai gyveno savitą gyvenimą, rašė savo pakilimų ir nuopolių istoriją. Tyzenhauzų rūmai Vokiečių gatvėje XIX a. pradžioje garsėjo Sidabrine sale, kuri buvo universitetinio miesto ir saloninės kultūros centras.

Dominikonų gatvė – viena seniausių ir puošniausių Vilniaus gatvių, nes savo rezidencijas čia turėjo garsios LDK giminės: Pociėjai, Gureckiai, Zavišos, Sapiegos. Jau XVI a. ši gatvė buvo visiškai užstatyta mūrinių pastatais, kurių dalis buvo aprūpinama vandeniu mediniu vamzdynu iš Vingrių šaltinio. Pocijų rūmų fasadas įdomus ankstyvojo baroko elementais – raitelių bareljefais, dviaukšte arkų galerija ir ankstyvajam barokui būdingą spalvine konfiguracija. Greta stovintys Zavišų rūmai griežtai simetrišku fasadu žavi ankstyvojo klasicizmo gerbėjus.

Pacų rūmų pastato istorija siekia XVI a., tačiau rūmai išgarsėjo XVII a., kai juos įsigijo Pacų giminė. XVIII a. pabaigoje pastatą ypač išgražino LDK kancleris Aleksandras Mykolas Sapiega. Universiteto gatvėje rymančios Bžostauskų rūmai dėmesį traukia įspūdingomis nuo XVI a. išlikusiomis gotikinėmis sienomis.

Puošnios S. Daukanto aikštės akcentas – Prezidento rūmai. Jie minimi jau XIV a. kaip didikų Goštautų rezidencija. Šie rūmai atspindi permainingą Lietuvos istoriją – juose buvo įsikūręs Rusijos imperatoriaus, kunigaikščiai ir kiti didikai. Puošniausiuose ir solidžiausiuose Vil-

niaus rūmuose gyveno caras Pavelas I, viešėjo būsima Prancūzijos karalius Liudvikas XVIII, 1812 metais juose buvo apsistoję rusų caras Aleksandras I ir prancūzų imperatorius Napoleonas.

S. Daukanto aikštę įrėmina prieš Prezidento rūmus stovintys kulkės, bet graikštūs De Reusų rūmai, kurių keturių kolonų portikas atkakliai kovoja su pro šalį lekiančių automobilių srautu, tarsi įprasmindamas istorijos patikrinto pastovumo ir naujųjų amžių tempo sandūrą. Vilniaus rūmų žemėlapis senamiestyje nebūtų išbaigtas be klasicizmo pavyzdžių – Lopacinskių rūmų, puošnių, XVIII a. antrą pusę išgražintų grafo Olizaro šeimos rūmų ar didikų Chodkevičių rūmų Didžiojoje gatvėje, kurie savo laiką skaičiuoja nuo XVII a. pradžios. Šiandien Chodkevičių rūmai – svarbi miesto kultūros įvykių vieta. Juose veikia Vilniaus paveikslų galerija, vyksta įvairūs renginiai ir koncertai. Netoliese stovintys puošnūs Pacų rūmai mena karaliaus J. Sobieskio, caro Aleksandro I, imperatoriaus Napoleono žingsnius.

Vilniaus miesto istorijos gijos susipina su Rotušės pastato istorija. Rotušė įkurta XIV a. pabaigoje kaip savivaldos teisių (Magdeburgo) suteikimo simbolis. Tai buvo karaliaus Jogailos privilegija miestui. Pradžioje Vilniaus rotušė buvo gotikinė, XVIII a. perstatyta klasicistiniu stiliumi pagal architekto L. Gucevičiaus projektą. Pastato viduje išliko salės, įspūdingi gotikiniai rūsių. Šiuo metu Rotušėje vyksta reprezentaciniai renginiai, koncertai ir parodos. Nuo pastato portiko su vilniečiais bendravo JAV prezidentas Džordžas Bušas, Didžiosios Britanijos karalienė Elžbieta II.

Trakų gatvės pradžią saugantys Tiškevičių rūmai taip pat didžiuoja savo istorija: XV a. statytas namas, rekonstruotas L. Gucevičiaus, vėliau sutvirtintas portalu su atlantų statulomis, carinei valdžiai uždarius Vilniaus universitetą buvo savotiškas švietimo židinys.

Kiek atokiau nuo senamiesčio, Antakalnyje grakščiai nutūpę Vileišių rūmai žymi XX a. pradžią. Šiuos žavius pastatus pasistatydino žymus Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjas, inžinierius Petras Vileišis. Rūmų statyboje panaudotos tada dar retos Lietuvoje statybinės medžiagos, pastatuose yra elektros šviesos įrenginiai, kanalizacija su biologiniu filtru.

Kiekvienas miestas – tai tiltas tarp įvykių, jungtis tarp praeities ir dabarties. Vilniaus miesto rūmų istorija taip pat dar teberašoma, tačiau senieji sostinės pastatai neabejotinai suformavo savitą Vilniaus veidą ir tapo sostinės kultūros svorio centru. Kiekvieno jų istorija yra dalė miesto istorijos, kurią pažinti – tolygu perprasti senojo Vilniaus dvasią.

Radvilų rūmai

Pacų rūmai

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus

LENKŲ PALIKIMAS VILNIUJE

Bažnyčios, vienuolynai, paminklai ir žmonių likimai liudija apie glaudžiai susijusią lietuvių ir lenkų tautų praeitį. Į permainingą miesto istoriją ir jo daugialypį tapatumą lenkų kultūra įpynę ryškia romantizmo giją.

Kelionę lenkų kultūriniais pėdsakais geriausia pradėti Stanislovo Moniuškos skvere, priešais Šv. Kotrynos bažnyčią. Romantiškame skverelyje nuo 1922 m. stovi žymaus lenkų kompozitoriaus biustas, primenantis, kad 1840–1858 m. S. Moniuška gyveno Vilniuje, čia buvo pirmą kartą pastatyta jo opera „Halka“. Iš jaukaus skvero atsiveria vaizdas į Šv. Kotrynos bažnyčios fasadą. Šią bažnyčią ir greta esantį benediktinų vienuolyną, žavintį jaukais ir paslaptingais kiemeliais, XVII a. įsteigė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmonas, Vilniaus vaivada J. K. Chodkevičius su žmona Sofija.

Lenkijos ir Lietuvos bendra istorija, laisvės siekiais ir viltimi alsuoja Šv. Dvasios bažnyčia, įspūdingai įsiterpusi suspaustoje senamiesčio erdvėje. XVI a. pradžioje čia įsikūrė Lietuvos dominikonų vienuolija. Vėliau caro valdžia vienuolyną pavertė kalėjimu, kuriame kalėjo lietuvių ir lenkų patriotai – filaretai ir sukilimų dalyviai. Piligrimų kelias būtinai atves į Dievo Gailestingumo šventovę. Šioje vietoje jau XV a. stovėjo gotikinė bažnyčia. Carinė valdžia ją pertvarkė į cerkvę, vėliau šventovė sugrąžinta katalikams. Dievo Gailestingumo bažnyčioje yra „Dievo Gailestingumo“ paveikslas, kurį dailininkas E. Kazimirovskis nutapė pagal Šv. Faustinos regėjimą.

Lenkijos kultūros ir mokslo pėdsakų galima rasti Vilniaus universiteto istorijoje. 1579 m. karalius Steponas Batoras Jėzuitų kolegiją reorganizavo į universitetą. 1919–1939 m. ši aukštoji mokykla vadinta Stepono Batoro vardu. Seniausias Rytų Europos mokslo ir kultūros židinis vilioja 13 uždarytų kiemų, Šv. Jonų bažnyčia ir aukščiausia miesto varpinė. Šiandien universiteto Filologijos fakultete veikia Polonistikos centras.

Pro barokinę bonifratų bažnyčią, didžiąjame altoriuje saugančią stebuklingą Švč. Marijos Snieginės (bonifratų Dievo Motinos) paveikslą, siauros Vilniaus gatvelės atves į Arkikatedrą baziliką. Jos požemių mauzoliejyje ilsisi Lenkijos karaliaus, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio ir Lenkijos karaliaus, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dviejų žmonų – Elžbietos Habsburgaitės ir Barbaros Radvilaitės palaikai. XVII a. karalius Žygimantas Vaza inicijavo gražiausios Katedros dalies – barokinės Šv. Kazimiero koplyčios, kurioje saugomas Lietuvos globėjo Šv. Kazimiero sarkofagas, statybą. Jos įkūrimą mena įspūdinga barokinė lenta su Abiejų Tautų Respublikos herbu.

Vilniaus senamiesčio grindinys saugo didžiojo romantiko – poeto Adomo Mickevičiaus žingsnių aidą.

Bernardinų gatvėje tebestovi XVII a. pradžioje statytas namas, kuriame 1822 m. gyveno poetas. Čia jis parašė poemą „Gražina“. A. Mickevičiaus atminimą įamžina elegantiškas paminklas, kurį supa reljefinės plokštės „Vėlinių“ poemos temomis. Prie šio paminklo nevyta romantiškų vilniečių puoselėjamos gėlės.

Per amžių gaudesį senajame mieste galima užčiuopti poeto Julijaus Slovackio, rašytojo Juzefo Ignaco Kraševskio dvasią. Pilies gatvėje stovi buvęs Medicinos kolegijos namas, kuriame J. Slovackis praleido penkiolika metų. Čia gyvendamas būsimasis poetas baigė Vilniaus universitetą ir parašė pirmuosius kūrinius. Toje pat gatvėje gotikiniame XVI a. name gyveno lenkų rašytojas J. I. Kraševskis.

Bazilijonų vienuolyne prie Švč. Trejybės bažnyčios caro valdžios metais įrengtame kalėjime kalėjo filomatų ir filaretų nariai, tarp jų ir poetas A. Mickevičius, įkalinimo vietą aprašęs „Vėlinėse“.

Piligrimų kelias būtinai atves į Aušros Vartų koplyčią, prie stebuklais garsėjančio Švč. Mergelės Marijos, Vilniaus Madonos paveikslu. Romantizmo dvasia gaubia Rasų kapines, veikiančias nuo 1800 m. Priešais centrinį kapinių įėjimą palaidoti 1919–1920 ir 1944 metais žuvę Lenkijos kariai, o memorialo centre, po juodo granito plokšte, ilsisi Jozefo Pilsudskio motina ir jo paties širdis.

Švelni Vilniaus romantizmo magija nebūtų tokia įtaigi be lenkų kultūros akordų, kurių šiandien gausu senajame mieste.

Šv. Dvasios bažnyčia

Aušros Vartai

A. Mickevičiaus paminklas

10 **RUSŲ PALIKIMAS VILNIUJE**

Vilnius – tai miestas, žymintis ribą, pastatytas Romos ir Bizantijos kultūrų sandūroje. Miesto istorinėje ir kultūrinėje erdvėje savo pėdsaką paliko čia gyvenę ir kūrę žymūs rusų architektai, rašytojai, mokslininkai. Iki šių dienų išlikę mūrinės cerkvės, darniai įsilieja į miesto bažnyčių peizažą, liudydamos sostinės kosmopolitiškumą ir kultūrinį atvirumą.

Viena labiausiai Vilniuje lankomų vietų – Aušros Vartai. Arkivyskupas A. J. Bačkis per bendrą maldą su Maskvos ir visos Rusijos patriarchu Aleksejumi II sakė: „Nuo seno Aušros Vartų šventovė yra ypatingo susitikimo su Dievo Motina ir visų žmonių vienybės vieta“. Čia meldėsi ir žymi rusų poetė Ana Achmatova, 1914 m. į karą išlydėjusi savo vyrą.

Aušros Vartų gatvelė atveda prie Šv. Dvasios cerkvės ir vienuolyno, veikiančio nuo 1567 m. Ši cerkvė – vienintelė barokinio stiliaus stačiatikių šventovė Lietuvoje. Po jos mediniu ikonostasu, primenančiu katalikų bažnyčios altorių, buvo įrengta kriptą, kurioje ilsėjosi stačiatikių šventųjų Antano, Jono ir Eustatijaus palaikai, vėliau perkelti į naują relikvijorių, kuriame yra iki šių dienų.

Vilniaus pirklių ryšiai su Rytaiis buvo tokie glaudūs, kad vienu tarpu net jų gyvenimas ir prekyba buvo tvarkomi pagal Rytų kalendorių. Ten, kur šiandien stovi prabangūs Filharmonijos rūmai, XVI a. pradžioje, išsiplėtojus LDK ir rusų kunigaikštysčių prekybiniams ryšiams, buvo įkurti gotikiniai rusų pirklių užiegos namai.

Rusų taku per Vilnių veda cerkvių žiedas. Didžiojoje gatvėje istorijos lūžius įamžino Šv. Mikalojaus cerkvė. Šią šventovę 1514 m. pastatė LDK didysis etmonas Konstantinas Ostrogiškis. Gotikinė cerkvė sudegė, buvo atstatyta vėlyvojo baroko stiliumi, vėliau generalgubernatoriaus Muravjovo nurodymu perdaryta rusiškuoju bizantiniu stiliumi. Šv. Paraskevijos cerkvė saugo dar didesnių permainų kupiną istoriją – nuo XVI a. pabaigos joje būta šventovės, prieglaudos, smuklės ir net viešųjų namų. XVIII a. vėl atgimusią cerkvę pagerbė caras Petras I – padovanojo Šiaurės karo metu iš švedų atimtas vėliavas. Pasak legendos, caras čia krikštijo poeto A. Puškino protėvį, iš Afrikos kilusį Hanibalą.

Maironio gatvės puošmena – Skaisčiausiosios Dievo Motinos cerkvė, skaičiuojanti savo laiką nuo XIV amžiaus. Sniego baltumo sobore palaidotos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo žmona Julijona, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio žmona Elena, kuriai dedikuota antkapio plokštė su užrašu kirilica ir trimis herbais: Maskvos, Lietuvos ir Lenkijos. Viena gražiausių Vilniaus cerkvių – Šv. Konstantino ir Michailo (Romanovų) – atveda į Jono Basanavičiaus gatvę. Puošnus, įmantraus interjero pastatas sumanytas kaip cerkvė-paminklas minint Romanovų dinastijos 300-ąsias metines.

1579 m. įkurtas Vilniaus universitetas nuo 1803 metų buvo Rusijos imperijos Vilniaus švietimo apygardos, kurią tuo metu sudarė 9 milijonai gyventojų, centras. Carų valdžios metais jį globojo Rusijos Imperatorius. Pasibaigus Napoleono žygiams, 1814–1823 m. Vilniaus universitete dėstė europinio masto profesoriai – I. Černiavskis, I. Loboika, L. Borovskis ir kiti.

Lietuvai atsidūrus Rusijos sudėtyje laikina rusų imperatoriaus, kunigaikščio, generalgubernatoriaus ir kitų didikų buveine tapo dabartiniai Prezidento rūmai. Juose aidėjo caro Pavelo I, S. Poniačovskio, M. Kutuzovo ir M. Muravjovo, rusų caro Aleksandro I žingsniai.

Vilniuje gyvenusio ir gubernijos architektu dirbusio rusų akademiko Nikolajaus Čiagino gyvenamasis namas J. Basanavičiaus gatvėje palydi į Lietuvos rusų dramos teatrą – ir šiomis dienomis veikiantį rusų kultūros židinį.

Markučiuose, šimtamečių ažuolų paunksmėje, rusų poezijos aukso amžiaus aidą kruopščiai saugo literatūrinis A. Puškino muziejus ansamblis, kurį sudaro buvęs dvaro gyvenamasis namas, nostalgiškas parkas su tvenkiniais, šeimininės kapinaitės su Šv. Varvaros koplyčia ir paminklas A. Puškinui. Šioje sodyboje gyveno Grigorijus Puškinas, įžymiojo poeto A. Puškino sūnus, su žmona Varvara, atnešę rusų dvarų dvasią į barokinio Vilniaus kultūrą.

Šiandien Vilniuje įvairių tautų simboliai, architektūra, literatūra, muzika ir dailė atsiveria prieš mus kaip organiška vienybė. Miestas yra gyva ir nuolat kintanti erdvė, kurioje susipina skirtingi likimai, savo kelią žymi rusų kultūra.

Lietuvos Rusų dramos teatras

Romanovų cerkvė

Šv. Dvasios cerkvė

12 ŽYDŲ PALIKIMAS VILNIUJE

Šiauros gatvės, jaukūs vidiniai kiemai ir vienintelė išlikusi sinagoga mena reikšmingą žydiškąją Vilniaus istoriją. Kadaisė miestas garsėjo kaip Šiaurės Jeruzalė, buvo šviesių Rytų Europos žydų kultūros centras, kuriame barokinių bažnyčių apsuptyje veikė daugiau nei šimtas sinagogų.

Per 700 gyvenimo Lietuvoje metų žydai susibūrė į Lietuvos žydų bendruomenę. Jos pastate Pylimo gatvėje Vilniuje veikė „Tarbut“ gimnazija. Žydų istorinės atminties kelias veda į Vilniaus Gaono žydų muziejų. Greta jo – paminklas teisuoliui, Olandijos ambasadoriui Lietuvoje Janui Zvartendijkui, mena 1940 m. žydams suteiktas vizas, kurios nuo mirties išgelbėjo apie 2 200 žmonių. Šalia – paminklas kitam teisuoliui, Japonijos konsului Lietuvoje Sempo Sugiharai, kuris 1940 m. per rugpjūčio mėnesį išdavė žydams apie 6 000 tranzitinių vizų.

Šv. Ignato ir Benediktinių gatvių sandūroje tebestovėi buvę Rabinų Tarybos namai, kuriuose 1903 m. žydų bendruomenės atstovai susitiko su žydų tautinio sąjūdžio (sionizmo) pradininku Teodoru Herzliu.

Vilniaus universitetas visada garsėjo kultūrinio atvirumu. 1940 m. jame įkurta Jidiš kalbos ir literatūros katedra, veikusi iki karo pradžios. Katedros vedėjas doc. Noachas Priluckis suspėjo išleisti žydų teatro istoriją, paruošė ir skaitė keletą jidiš kalbos ir literatūros kursų. Šiandien universitete veikia Nevalstybinių kalbų centras (buvęs Judaikos studijų centras), Jidiš institutas, kuriame dėstoma jidiš kalba. Universiteto patalpose 1866–1915 m. veikė garsi I. P. Trutinovo dailės mokykla, kurioje mokėsi daug vėliau išgarsėjusių dailininkų ir skulptorių – Žakas Livšicas, Naumas Aronsonas, Chaimas Soutinas.

Žydams kuriantis Vilniuje, formavosi jų gyvenamasis kvartalas. Stiklių, Gaono, M. Antokolskio ir Žydų gatvių sankryža – žydų kvartalo širdis, menanti XVII–XVIII a. čia buvusį šurmuliuojantį Stiklo turgų, gausybę klegančių žydų prekyvių. Didžiojoje gatvėje tebestovėi namas, kuriame gimė ir gyveno žymus žydų kilmės skulptorius M. Antokolskis. Nacių okupacijos metais kvartale aplink Stiklių gatvę veikė mažasis getas, į kurį buvo suvaryta apie 11 000

žydų. Mažasis getas likviduotas 1941 m., o visi jame gyvenę žydai – nužudyti.

Vilniaus didžioji sinagoga – svarbiausias Lietuvos žydų dvasinis ir kultūrinis centras, veikęs nuo XVI a. pabaigos iki Holokausto. Nuo 1573 m. Vilniaus žydų bendruomenė jau galėjo turėti savo maldos namus. Pirmieji maldos namai buvo mediniai. 1633 m. karalius Vladislovas Vaza savo privilegijoje leido žydų kvartale pastatyti mūrinę sinagogą. Ji dydžiu ir puošnumu pranoko visas tuo metu pastatytas sinagogas. Deja, sovietinė valdžia Vilniaus didžiąją sinagogą, pasaulinės reikšmės architektūros paminklą, visiškai sunaikino.

Vilniaus Gaono Eljahu ben Solomon Zalmano, vieno didžiausių žydų išminčių, pasaulinio garso Toros ir Talmudo komentatoriaus, vardas išgarsino Vilnių kaip Lietuvos Jeruzalę. Jo intelektualas ir erudicija lėmė, kad Vilnius tapo dvasiniu Rytų Europos žydų centru. Vilniaus Gaono buvusio namo vietą žymi memorialinė lenta, o šalia namo pastatytas paminklas.

Didysis Vilniaus getas egzistavo nuo 1941 m. iki 1943 m. Lydos, Rūdninkų, Mėšinių, Ašmenos, Žemaitijos, Dysnos, Šiaulių ir Ligoninės gatvėse. Didžiąjame gete gyveno apie 29 000 žydų, kurių daugelis buvo nužudyti Paneriuose. Rūdninkų g. 18 – tai pagrindinių vartų į Didįjį getą vieta, kurią žymi paminklinė lenta su geto planu. Kvartalas tarp Ašmenos, Dysnos ir Mėšinių gatvių – tai pirmasis atkuriamas istorinio Vilniaus kvartalas, čia veikia Žydų kultūros ir informacijos centras. Dabartinio „Lėlės“ teatro pastate veikė žydų Geto teatras, pastatęs 120 spektaklių. Rūdninkų gatvėje stovi paminklas Cemachui Šabadui – daktarui, švietėjui ir Žydų mokslo instituto (JIVO) įkūrimo iniciatoriui.

Pylimo gatvėje 1903 m. buvo atidaryta sinagoga – vieninteliai šiandien veikiančios žydų maldos namai. Mauriško stiliaus pastato antrame aukšte yra moterų skyrius ir choro patalpos. Netoliese įsikūręs Tolerancijos centras ir pirmoji JIVO būstinė. Žydų mokslo instituto garbės prezidiumo nariais buvo pasauliniai mokslo korifėjai ir visuomenės veikėjai – A. Einšteinas, Z. Froidas, E. Bernšteinas ir kt. Karo metais likvidavus JIVO Vilniuje, pagrindinė organizacijos būstinė persikėlė į Niujorką.

Nobelio premijos laureatas Česlovas Milošas tvirtino, kad magiškas Vilniaus grožis tiesiog verčia žmogų pamiršti, kad stovime prie beveik šimto tūkstančių žydų kapo. Tačiau žydų kelias mieste visada patvirtins, kokios didžiulės energijos šaltinis yra žydiškasis Vilnius.

Šv. Ignato gatvė

Paminklas Vilniaus Gaonui

Paminklas Cemachui Šabadui

VOKIEČIŲ PALIKIMAS VILNIUJE

Vilniaus dialogas su vokiečių kultūra davė apčiuopiamų vaisių – mieste ryškūs vokiški štrichai, vedantys į senamiesčio širdyje esančią Vokiečių gatvę. Vienuoliai, pirkliai, amatininkai ir architektai atidavė Vilniui dalelę savo gebėjimų ir išmonės, praturtindami miestą dar vienu potėpiu, įpindami dar vienos kultūros giją.

Vilniaus universitetas ypatingas savo universalumu: mokslo židinio pastatai atspindi pagrindinius Lietuvoje vyravusius architektūros stilius, jame apstu miesto gyvenimą įtakojusių kultūrų ženklų. 1579 m. Vilniaus jėzuitų kolegija Bavarijos miesto Dilingeno kolegijos pavyzdžiu tapo universitetu, kuriame dėstė vokiečių profesoriai, tarp jų – Osvaldas Krygeris (Kriugeris), vadintas „savo amžiaus Archimedu“.

Vokiečių kultūros pėdsakų galima rasti daugelio Vilniaus bažnyčių istorijoje. Grakščioje Šv. Onos bažnyčioje XVI a. viduryje pamokslavo protestantizmo skelbėjas Abraomas Kulvietis. Nukentėjusio nuo gaisrų pastato atstatymo darbus 1747 m. prižiūrėjo garsus baroko epochos Vilniaus architektas Jonas Kristupas Glaubicas. Vieną gražiausių sakralinių gotikinio stiliaus pastatų – Šv. Pranciškaus ir Bernardino bažnyčią XVI a. pradžioje sukūrė talentingas meistras iš Dancigo Mykolas Enkingeris.

Vilniaus bastėja, dar vadinama „barbakanu“, yra originalios konstrukcijos Renesanso epochos gynybinės architektūros statinys. Jį sudaro bokštas, įrengtas miesto gynybinėje sienoje, požeminės patrankų patalpos ir jas jungiantis 48 metrų ilgio koridorius. Bastėją XVII a. pirmojoje pusėje pastatė karo inžinierius, vokietis Fridrichas Getkantas. Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų metu čia buvo įkurti vokiečių kariuomenės ginklų sandėliai.

Daugelis Vilniaus architektūros šedevrų patikimai įamžino savo kūrėjų vardus. Du vokiečių kilmės architektai – Jonas Kristupas Glaubicas ir Martynas Knakfusas – dovanojo senajam miestui savo talentą žymėdami sostinę įspūdingais pastatais. Vilniaus barokas žemai lenkia galvą J. K. Glaubicui, kuris suprojektavo vieną gražiausių vėlyvojo baroko statinių – Švč. Trejybės bažnyčią

Bazilijonų vartai

Šv. Mikalojaus bažnyčia

ir Bazilijonų vienuolyną. Jame esančioje Konrado celėje XX a. 3–4 dešimtmečiais vyko mieste populiarūs literatūros vakarai, kuriuose aktyviai dalyvavo ir iš Vokietijos atvykę literatai. J. K. Glaubicas yra ir įstabios Šv. Kazimiero bažnyčios kupolo autorius. Kelių pakopų kupolas išdidžiai kelia aukštą žibintą, kurį vainikuoja puošni karūna. Pirmojo pasaulinio karo metais ši bažnyčia buvo vokiečių karinės įgulos maldos namai. Jos viduje išlikusi atminimo lenta mena Vokietijos imperatoriaus Vilhelmo II apsilankymą Vilniuje. Vokietis J. K. Glaubicas – žymiausias vėlyvojo baroko, rokoko stiliaus architektas Lietuvoje. Jis rekonstravo Šv. Jonų bažnyčios pagrindinį fasadą, presbiterijos frontoną, unikalų altoriaus ansamblį, Apvaizdos koplyčią, pastatė Šv. Kotrynos bažnyčios frontonus.

Vokiečių kilmės architektas Martynas Knakfusas – klasicizmo pradininkas Lietuvoje. 1768 m. apsigyvenęs Vilniuje talentingas kūrėjas projektavo ir rekonstravo pastatus. Vienas žymiausių – Vilniaus universiteto Astronomijos observatorijos priestatas.

Vokiečių gatvė ilgus šimtmečius buvo miesto prekybos centras. Gatvė smarkiai nuniokota Antrojo pasaulinio karo metais, dar smarkiau – sovietiniu pokario laikotarpiu. Išliko tik viena jos pusė, liudijanti apie čia gyvenusius vokiečių pirklius, amatininkus ir didikus: karaliaus daktaro Motiejaus Vorbeko-Letovo namas, gautas dovanų iš didiko Kristupo Radvilos, Vilniaus pilininko ir pinigų kalyklos administratoriaus Ulricho Hozijaus namas ir vienas tobuliausių vokiečių kilmės Vilniaus architekto M. Knakfuso projektuotų pastatų – Vitinghofų rūmai.

Vokiečių kultūros ženklai Vilniuje siekia XIV a. – tuomet, paskutiniaisiais pagonybės metais, mieste įsikūrusi vokiečių bendruomenė pastatė vieną seniausių bažnyčių visoje Lietuvoje – Šv. Mikalojaus bažnyčią.

Pirmoji evangelikų liuteronų bažnyčia (kirchė), esanti greta Vokiečių gatvės, buvo pastatyta XVI a. viduryje. Tai buvo sakralinė vokiškosios miesto dalies dominantė. Kirchė, pastatyta Lietuvos kanclerio Mikalojaus Radvilos Juodojo iniciatyva, dabartinę išvaizdą įgavo architekto J. K. Glaubico, kuris sukūrė ir bažnyčios altorių, dėka.

Kaip saulės šviesą Vilnius sugėrė įvairių kultūrų palikimą. Harmoningoje miesto erdvėje vokiečių kultūros ženklai yra ryškūs ir neatskiriama nuo sostinės istorijos.

Bernardinų bažnyčia

16 **KELIONĖ PŪČKORIŲ TAKU**

Po miesto šurmilio ir nuolatinio bėgsmo Vilnius siūlo atgaivą Pavilnių regioniniame parke. Sraunios Vilnios slėnis, ažuolų giraitės ir unikalūs gamtos paminklai – tai tikra šventė atokvėpio trokštančiam sielai. Paeiliui vingiuojantis Pūčkorių pažintinis-istorinis takas atvers kiek netikėtą miesto puslapį, gaiviai dvelkiantį vėju, laisvę ir gamtos prieglobstyje rašytą istoriją.

Kelionę po Pavilnių parką geriausia pradėti nuo Pūčkorių atodangos. Šis geologinis gamtos paminklas yra viena įspūdingiausių ir aukščiausių atodangų Lietuvoje. Jos aukštis – 65 metrai, plotis – 260 metrų. Pūčkorių atodangą suformavo paskutinieji ledynai ir Vilnios upės srovė. Prie jos kelias veda per Belmonto pušyną, kuriame XIX a. rinkdavosi slaptų filaretų ir filomatų draugijų nariai. Nuo atodangos atsiveria įstabi Vilniaus apylinkių panorama: santūrios kalvos ir šelmiški Vilnios vingiai. Iš čia turbūt trumpiausias kelias iki nuolat lekiančių debesų. Skardūs Vilnios slėnio šlaitai glaudžia senuosius piliakalnius ir pilkapynus. Ši upės atkarpa priima sraunią kalnų upę, o į jos vandenį neršti atplaukia laišišinės žuvis.

Prieš kelis šimtmečius Vilnios slėnis buvo miesto pramonės lopšys, pagrindinis energijos šaltinis. Čia kūrėsi amatininkų dirbtuvės, malūnai, plytinės. Netoli viena kitos išlikusios trys senosios vandens užtvankos: Kučkuriškių popieriaus fabriko, Pūčkorių malūno bei popieriaus fabriko ir Prancūziškojo malūno vandens užtvanka.

Slėnyje takas nuo Prancūziškojo malūno atveda prie Pūčkorių gamybinio komplekso. Tai Pūčkorių dvaro (palivarko) dalis. Ties atodanga išlikę XVI a. pastatytos didelės ir gerai įrengtos patrankų liejyklos liekanos. Liejykla tuomet turėjo aušinamuosius tvenkinius ir parako malūnus. Iki XVIII a. vidurio dvaras priklausė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausybei, o patrankų gamykla buvo Artilerijos vadovybės žinioje. Pūčkorių liejykloje buvo liejamos įvairaus dydžio patrankos. Prie liejyklos buvo pabūklų bandymo poligonas, artileristų mokymo laukai. Pūčkorių (Puškarnios) dvare XIX a. pradžioje veikė vienas didžiausių ir gražiausių Lietuvoje malūnų, kuriame buvo net dvylika girnų. Vėliau dalis malūno pritaikyta popieriaus fabrikui. Nuo 1909 m. Puškarnioje buvo gaminamas kartonas, celiuliozė, rašomasis popierius.

Pūčkorių geologinė atodanga

17

Puikiam Vilnios vingyje išlikusios Prancūziškojo (Belmonto) malūno senosios užtvankos liekanos. Mūrinį vandens malūną Leoniškių palivarko žemėse XIX a. pr. pastatė prancūzas Karolis Devimas. Dalyje pagalbinių pastatų savininkas įrengė smuklę, nors Vilniaus miesto dūma tam nepritarė. Laikas ištrynė vėlesnių malūno savininkų vardus, ištikimai įamžindamas pirmąjį – tad ir šiandien malūnas romantiškai vadinamas Prancūziškuoju.

Keliaujant Žemutiniu Pavilniu takas atveda prie geležinkelio. Neįtikėtina, bet šiame skaidraus grožio gamtos prieglobstyje prasideda Lietuvos geležinkelių istorija. 1851 m. carinės Rusijos vyriausybei nusprendus nutiesti Sankt Peterburgo–Varšuvos geležinkelį, netrukus buvo pradėta tiesti jo atkarpa, kirtusi Pavilnio kalvas. Jau 1862 m. pavasarį pro Pavilnį Vilniaus stoties link nudundėjo pirmasis traukinys. Aplink geležinkelį Pavilnyje įsikūrė geležinkelininkų gyvenvietė, tuomet vadinta Kolonija. Tad jau tuomet vilniečiai pradėjo šiandien gyvą tradiciją gyventi gaiviam užmiestyje, o dirbti Vilnyje.

Vilnios revogėje nuo piliakalnio link Pūčkorių palivarko tęsiasi seniai įrengtų tvenkinių sistema. Gausūs šaltiniai pripildo tvenkinius vandens. Sidabru švytintys Pūčkorių tvenkiniai nuolat kupini gyvybės: juos pamėgo laukinės antys, vištelės, laukiai. Vidurvasary čia žvejoja garniai su savo jaunikliais, varlinėja gandrai, ratus suka plėšrieji paukščiai. Tvenkiniuose gyvena ūdros, bebrai, ondatros. Prie tvenkinių gamtos siausmą stebi Pūčkorių palivarkas. Archyviniai šaltiniai byloja, kad Pūčkorių (Puškarnios) dvaras gyvavo jau XIV a., tačiau iki šių dienų išliko tik XVIII a. ir XIX a. pradžios palivarko pastatų kompleksas, išsidėstęs abipus Vilnios: klūonas, svirnas, tvartas, buvęs kumetynas.

Kelionę Pūčkorių taku skaidrina smagiai trykštantys šaltiniai. Net nustembi, koks Vilnius turtingas požemio vandens šaltinių, maitinančių senąjį miestą. Iš ledynų sujauktų priemelių ir priemolių vanduo veržiasi į žemės paviršių, pripildo Vilnios upę, o kadaise padėjo sukurti Pūčkorių malūno vandens ratus. Šie šaltiniai – nesustojančio gyvybės rato pažadas, įsigaliojęs nuo akmens amžiaus laiku. Archeologiniai radiniai byloja, kad jau tuomet Pūčkorių piliakalnio apylinkėse gyveno žmonės. Pats piliakalnis gyvybės tikslams buvo naudojamas nuo pirmųjų mūsų eros amžių. Prisilietus prie priešistorės smagu stabtelėti trumpam atokvėpiui. Viena tinkamiausių vietų – Vilnios slėnio pieva, kurioje saulės laikrodis skaičiuoja lekiančias valandas. Čia, ažuolų atokaitoje, suvoki, iš kokių šaltinių kyla senojo miesto dvasia ir kokia gyvybinga Vilniaus versmė.

Pūčkorių palivarkas

Vilnius garsėja ne tik simfoniniais ir kameriniais orkestrais, ansambliais ir solistais, jaukiomis koncertų salėmis, bet ir bažnyčiose bei gatvėse „gyvai“ skambančia muzika. Tai miestas, kuriame muzika kuria šventę.

Vilniaus muzikos židinyje yra Lietuvos nacionalinė filharmonija. Joje koncertuoja geriausi Lietuvos ir pasaulinio garso muzikai. Filharmonijoje gimė ir vyksta svarbiausi muzikos festivaliai. Buvę Miesto salės rūmai, pastatyti 1902 m., šiandien yra vieni prabangiausių istorizmo stiliaus statinių Vilniuje. Beje, jau ne vieną dešimtmetį Filharmonija garsėja ypač skania – tikra klasikine kava.

Ties Filharmonija prasidėjęs sostinės muzikinis kelias veda pro Oginskių rūmus. Jau XVI a. čia stovėjusius mūrinius gotikinius namus XVII–XVIII a. susipirko didikai Oginskiai. Iš pradžių pastatyti barokiniai, vėliau rekonstruoti į klasicistinius rūmai su dideliais kiemais beveik nepakitę išliko iki šiol. Juose veikia Jaunimo ir „Lėlės“ teatrai, kurie architektūros muzikinį ritmą praturtina dramos intriga.

Didingais vargonų akordais praeivį sustabdo Šv. Kazimiero bažnyčia. Tai ypatinga Vilniaus vieta – net debesys ties miesto globėjo bažnyčios karūna skrieja it Bacho fuga. Šv. Kazimiero bažnyčia pastatyta apie 1616 m. pagal Romos Jėzaus bažnyčios pavyzdį. Tai vienas gražiausių baroko paminklų Vilniuje. Abiejuose bažnyčios bokštuose įrengta instaliacija „Varpeliai Šv. Kazimierui“. Tai du vamzdžių komplektai, kurių kiekvienas turi po 15 balsų. Net silpnam vėjeliui pučiant girdėti skirtingi muzikos motyvai.

Vilniaus muzikinis takas veda pro miesto Rotušę, kuri įkurta XIV a. pabaigoje kaip savivaldos teisių (Magdeburgo) suteikimo simbolis, karaliaus Jogailos privilegija miestui. XVIII a. pabaigoje Rotušė perstatyta klasicistiniu stiliumi. Nuo tada jos Didžioji salė garsėja puikia akustika. Rotušėje skambančia muzika miestelėnai gėrėjosi carinės valdžios laikais ir mėgaujasi dabar.

Vilniaus muzikiniame gyvenime labai svarbi vieta – Mikalojaus Konstantino Čiurlionio namai. Čia 1907–1908 m. gyveno ir kūrė didysis Lietuvos menininkas. Jaukūs M. K. Čiurlionio namai saugo trapią kūrybos dvasiją ir atviri visiems, kieno sieloje yra vietos menui.

Muzika Vilniaus architektūroje – tai Šv. Jonų bažnyčia. Jogaila pradėjo statyti ją netrukus po Lietuvos krikšto (1387–1426 m.). Iš pradžių bažnyčia buvo gotikinė – šio stiliaus bruožai tebėra ryškūs vidinėje erdvėje. Šv. Jonų bažnyčia yra tarsi muzikos kūrinys: lyg esanti čia pat, reali ir apčiuopiama, o kartais tarsi skriejanti su paukščiais vėjuotu Vilniaus dangumi, pakilusi virš žemės – lengva ir grakšti, slepianti netikėtus muzikinius pasažus. Šv. Jonų bažnyčioje dažnai vyksta klasikinės ir chorinės muzikos koncertai.

Visos šalies muzikinio gyvenimo istorija glūdi Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje. Jo fonduose sukaupta daug vertingos medžiagos apie lietuvių muzikus. Lankytojus pakeria reta XVIII–XX a. mechaninių muzikos instrumentų kolekcija.

Muzikinis Vilnius neįsivaizduojamas be Šv. Kotrynos bažnyčios. Ši vėlyvojo baroko bažnyčia, puošta rokoko stiliaus dekoracijomis, pastatyta 1625–1743 m. Puikios akustikos erdvėje nuolat vyksta kultūros renginiai, koncertai. Prie Šv. Kotrynos bažnyčios ir Benediktinių vienuolyno, skverelyje, stovi žymaus lenkų kompozitorius Stanislovo Moniuškos biustas. Kompozitorius 1840–1858 m. gyveno Vilniuje ir paliko čia gana ryškų muzikinį pėdsaką. Priešais jaukų S. Moniuškos skverą – Vilniaus mokytojų namai. Tai tikras muzikos avilys – kada beužsuktum čia repetuoja muzikos kolektyvai, nuolat vyksta muzikiniai vakarai ir koncertai.

Muzikinis Vilnius nebūtų pažintas, jei neaplankytumėte paminklo žymiam Amerikos kompozitoriui, gitaristui ir dainininkui Frankui Zappai, pagrstai vadinamam moderniosios muzikos tėvu. Menams ir kultūrai atviras miestas atvilios ir į operos pasaulį. Šio žanro tradicijos sostinėje gyuoja nuo XVIII a. Per kelis šimtmečius jos veda į Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro rūmus. Priešais teatrą lietuvių operos gerbėjai stabtelės prie paminklo Kiprui Petrauskui – įstabiam tenorui, lietuviškos operos korifėjui. Pasinėrusius į miesto muzikos sūkurį kelias būtina atves į Vilniaus kongresų rūmus. Jie puošia sostinę ypatingu žvaigždėto dangaus fasadu ir žada įsimintiną gyvenimo valandą – simfoninės ar kamerinės muzikos koncertą, arba net operos spektaklį. Kur bepradėtumėte eiti muzikiniu Vilniaus keliu, kiek toli juo keliautumėte, jus apglėbęs muzikos angelas – miesto dvasia visada vilios grįžti.

Šv. Jonų bažnyčia

Vilniaus rotušės aikštė

MENIŠKASIS IR ROMANTIŠKASIS VILNIUS

Vilniaus gatvelėse, kiemuose, jaukiuose skveruose ir aikštėse sklando ypatinga miesto dvasia. Vieniems ji atskleidžia ilgesingai romantišką, kitiems – šelmiškai šmaikščią ar net bohemišką pusę. Vilnius atviras visoms nuotakoms. Ieškantys „kitokio“ miesto jį atras pasirinkę meniškojo Vilniaus kelią.

Pirmasis žingsnis į kūrybiškai išsiblaškiusį ir dailininkų pamėgtą miestą – nuo plytelės „Obuoliukai“. Grindinio plytelė S. Moniuškos skvere simbolizuoja pasimatymų vietą. Čia galima prisiekti amžiną meilę savo išrinktajam ar tiesiog Vilniaus miestui. Meno kelias vingiuoja pro paminklą žymiam Amerikos kompozitoriui, gitaristui ir dainininkui Frankui Zappai. Šis paminklas – F. Zappos gerbėjų padėkos ženklas moderniosios muzikos tėvui.

Skulptūros žymi visą Vilniaus meno kelią – solidų, netikėtą, originalų ar net paradoksalų. Mažutė ir trapi berniuko figūrėlė didelėje judrioje sankryžoje stovi šalia namo, kuriame gyveno rašytojas Romanas Gary. Garsų XX a. prancūzų rašytoją, lakūną, diplomata ir režisierių mena jo jaunystės motyvas, kai dėl meilės galima suvalgyti batą. Gipsinis 300 kg svėriantis kiaušinis, užkeltas ant granito kolonos ir išmargintas Lietuvai būdingais ornamentais, visus metus į sostinę neša pavasarį. Paminklas daktarui C. Šabadui skirtas Vilniuje gyvenusiam daktaro Aiskauda prototipui. Universiteto rimtimi ir minties polėkiu pakeri „Metraštininko“ skulptūra.

Bohemiškojo Vilniaus širdis – Užupis. Tai unikali valstybė valstybėje, tarsi spalvinga ir gyva sala, kurią nuo miesto skiria Vilnios upė. Užupis yra menininkų pamėgta vieta, mistiškiausias ir romantiškiausias miesto rajonas. Tai savotiškas Paryžiaus Monmartro aidas, arba vienintelė pasaulyje, unikali, kiekvienai minčiai atvira ir draugiška erdvė. Užupis turi savo prezidentą, himną, konstituciją ir globėją – bronzinį Užupio angelą. Užupio respublikos konstitucija galima perskaityti Paupio gatvės pradžioje, ant tvoros. Paupio gatvės sienos „Atviras delnas“ yra šio ypatingo rajono atvirumo visiems ir visada simbolis. Vilnios krantinėje galima sutikti kuriančius menininkus. Užupis turi savo šventes – Užupio nepriklausomybės dieną, Žuvies dieną ir kitas. Viso pasaulio ir miesto žmonės į Užupį vilioja bronzinė Undinė, kitaip vadinama Užupio mergele. Ji kukliai laukia Vilnios krantinės nišoje, o tie, kurie neatsispiria jos kerams, pasilieka Užupyje amžinai.

Užupyje yra daug tiltų, kurie jungia šį rajoną su likusia miesto dalimi. Paplaujos, Užupio ir Bernardinų tiltai Užupio švenčių metu tampa vartais į „respubliką“ – bohemiškos šventės pasaulį, turintį savo muitininkus ir pasieniečius. Tiltų turėklai nukabinėti spynelemis, kurios simbolizuoja mylinčių žmonių ištikimybę ir amžiną meilę. Netoli Bernardinų tilto yra Fluxus tiltas, primenantis, kad viskas, kas vyksta kasdieniame gyvenime, yra pats tikriausias menas.

Bohemiškasis Vilnius įkvėps netikėtiems ir drąsiems norams, kurie būtinai išsipildys, jei tarp Arkikatedros ir varpinės surasite plytelę, ant kurios spalvotomis raidėmis parašytas žodis „stebuklas“. Atsistokite ant plytelės, sugalvokite norą ir apsisukite 360 laipsnių kampą – noras būtinai išsipildys! Skulptūrų kelias atveda kitų menų draugijon – prie Lietuvos nacionalinio dramos teatro, kur „Trys mūzos“ saugo pagrindinį įėjimą. Kaliope (dramos mūza), Talija (komedijos) ir Melpomenė (tragedijos) globoja ne tik teatro gerbėjus, bet ir romantiškojo Vilniaus ieškotojus.

Pakėlė akis į nuolat kintantį Vilniaus dangų, pastebėsite šv. Jurgio skulptūrą. Pasaulio blogį nugalintis šv. Jurgis miestelėnams įkvėpė viltį nuo 1895 m. Tuomet Vilniaus centre iškilęs pastatas buvo žinomas „St. George“ viešbučio vardu. Po istorinių sukrėtimų ir permainų skulptūra neseniai grįžo į senąją vietą. Skulptūros įremina Žalįjį tiltą – seniausią tiltą per Nerį Vilniaus mieste. Tiltą 1536 m. pastatė vokiečių kilmės Vilniaus inžinierius U. Hozijus. 1739 m. tiltas buvo nudažytas žaliai – taip gimė jo pavadinimas. Socialistinio realizmo skulptūrų grupės ant tilto vaizduoja žemės ūkį, pramonę, švietimą ir kariuomenę. Tai sovietinio palikimo dalis, kuri menininkų valia kartais virsta įstabiomis instaliacijomis.

O norintiems aprėpti visą romantiškąjį Vilnių vienu žvilgsniu būtina pakilti į Subačiaus gatvės apžvalgos aikštelę – iš čia visais metų laikais atsiveria tapybiška senamiesčio panorama.

Informaciją suteikė Viešoji įstaiga
Vilniaus turizmo informacijos centras

Tekstų autorė Rūta Dirsienė

Parengė ir išleido Viešoji įstaiga
„Vizualinių komunikacijų studija“

Spausdino „Arx Baltica“ spaudos namai

Fotografijas suteikė Viešoji įstaiga
Vilniaus turizmo informacijos centras

